

ALİ DUYMAZ (Türkiye)*

ON ÜÇÜNCÜ BOY

Özet

Bu yazı, Dede Korkut Kitabı'nın üçüncü nüshası ve on üçüncü hikâyesi olarak bilim dünyasına duyurulan yeni yazmanın değeri ve önemi üzerine yazılmış bir sunuş yazısıdır. Başka kaynaklarda Salur Kazan'ın ejderha öldürmesi yalnızca atıflar düzeyinde bilinmekteydi. Artık bu hikâyenin de metni ortaya çıkmış ve böylece Dede Korkut Kitabı'ndaki hikâye sayısı on üçe ulaşmıştır. Bu yazmanın ve on üçüncü hikâyenin, Dede Korkut araştırmalarına yeni bir yön vereceği ve yeni araştırmalara ortam sağlayacağı düşüncesindedir.

Anahtar kelimeler: *Dede Korkut Kitabı, Üçüncü Nüsha, On Üçüncü Hikâye, Salur Kazan.*

Dede Korkut Kitabı'nın “gizli” bir katmanı olduğu düşüncesi, görkemli Korkutşinas Kamal Abdulla'nın 1997 yılında Türkiye'de de basılmış olan *Gizli Dede Korkut* adlı eserinden bu yana yapılan araştırmalara yeni bir istikamet kazandırmıştır. Kamal Abdulla, *Gizli Dede Korkut*'u dilbilimsel, semiyotik ve hatta felsefi anlamda araştırırken bir de roman kaleme almıştır. Özgün adı *Yarımçık Elyazma* olup Türkiye Türkçesine *Eksik El Yazması* adıyla tarafımdan aktarılmış bu romanda Abdulla, eksik kalmış bir el yazması üzerinden Dede Korkut'u roman diliyle tamamlama gayreti göstermektedir. Bilimsel nitelikli olmasa da Kamal Abdulla bu romanında, Dede Korkut Kitabı'nın bize söylediklerinden daha çok söylemedikleri, unutulmuşlukları olduğunu “ima” etmektedir.

Dede Korkut Kitabı'nın “nüsha” sayısının yetersiz olduğu, başka nüsha ve boyların olduğu algısı haksız bir algı sayılmaz. Dede Korkut araştırmacılarını heyecanlandıran bu tür iddia ve rivayetler çoğunlukla araştırmacılar tarafından haklı bir heyecanla takip edilir. Ancak 1952 yılından bu yana sık sık bulunduğu rivayet edilen üçüncü nüsha rivayeti bir türlü gerçekleşmemiştir. Aynı şekilde başka boyların olması da söz konusudur. Bu hususta sözlü rivayetlere bağlı olarak Türkmen rivayetleri mevcuttur ve önemli bir kısmı yayımlanmıştır. Türkmenlerin Oğuz boyları sayısına denk tutup 24'e tamamlama gayreti bazı bilim adamlarınca kabul edilmiş bir yaklaşımdır. Ancak yazılı olarak bugüne dek gerek “nüsha” gerekse “boy” sayısını etkileyecek net bir eser ortaya çıkmamıştır.

Değerli meslektaşım Prof. Dr. Metin Ekici, bu hususta edindiği yazma ile ilgili ilk bilgileri paylaştığında temkinli bir heyecan duymuştum. Daha sonra

* Türkiye, Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Prof. Dr.
E-posta:ali_duymaz@hotmail.com.

Bayburt'ta düzenlenen Dede Korkut Sempozyumu'nda bu bilgileri bir bildiri ile bilim dünyasına duyurdu. Kitle iletişim araçları elbette konuyu "basın dili"yle farklı anlaşılabilir boyutlarda haber yaptılar. Ancak gerek bildiriye izleyen ve gerekse konudan başından beri haberdar olan ve yazmanın en azından birkaç sayfasını görme şansına erişen birisi olarak Dede Korkut soylamalarının genişlemesi ve zenginleşmesi dışında Salur Kazan'ın ejderha ile savaşını konu alan yeni bir boyu müjdelemesi açısından söz konusu yazmayı değerli buluyorum. Çünkü 1997 yılında yayımlanan *Bir Destan Kahramanı Salur Kazan* adlı eserimde "Biz bu "ejder öldürme" motifini Salur Kazan'ın mütekâmil bir destanının kaybolmuş epizotlarından biri olarak değerlendiriyoruz." cümlesini kurmuşum. Şecere-i Terakime'de Salur Kazan'ın tıpkı Oğuz Kağan gibi gökten inip insanları yutan büyük bir ejderhayı öldürmesi açık olarak "Seyyah Korkut" mahlaslı bir manzumede anlatılmaktadır:

*"Gök asmandan inüp geldi tinnin yılan
Her ademni yutar irdi görken zaman
Salur Kazan başın kesdi birmey aman
Alplar, bigler gören bar mu Kazan gibi?"
Dede Korkut Kitabı'nda da;
"Yedi başlu ejderhaya yetüp vardum
Heybetinden sol gözüm yaşardı
Hey gözüm namert gözüm muhannes gözüm
Bir yilandan ne var ki korhdun, dedüm"* (Gökyay 1973: 137).

şeklindeki soylama cümleleri iki eserin örtüşen noktalarıdır. Nitekim Orta Asya rivayetlerinden hareketle A. Tumanskiy'in 1896'da yazdığı satırlara dayanan Orhan Şaik Gökyay da Salur Kazan'ın ejder öldürmesiyle ilgili başka destanların bulunabileceğini ifade etmektedir (Gökyay 1973: CLXXI-CLXXIV). Demek ki "ejder öldürme" motifi veya epizotu, tamamlanmış bir "boy" olarak Salur Kazan'ın mütekâmil bir destanının kaybolmuş epizotlarından biri olarak değerlendirilebilir. Çünkü özellikle bir Kazan-nâme niteliği taşıyan Vatikan yazmasında adı başlığa geçen Salur Kazan'ın doğumu, çocukluğu ve gençliğinde gösterdiği kahramanlıklarla ilgili anlatımlar olması gerekirdi. Kısacası biyografisinde eksiklikler olması Salur Kazan için ancak bir unutulma, kaybolma veya ihmal edilme ile açıklanabilir. "Ejder öldürme", tıpkı Oğuz Kağan ve diğer destanlarda olduğu gibi ergenliğe geçişin, alplığın ve nam almanın tescili olarak yorumlanır. Salur Kazan'ın ilk ve en önemli kahramanlığı da bu olması gerekir. Tıpkı Boğaç gibi...

Adı Koblandı Batır, Ak Kübek gibi Kıpçak sahası destanlarına da geçmiş olan Salur Kazan'ın Oğuzların teşekkül ettiği coğrafyadaki derin izleri, tarihin sonraki dönemlerinde oluşan bakış açısından geri plana itilmiş olmalıdır. Bu süreçte, bir bilge olarak "Dede Korkut" kimliği "alp"ı, yani Salur Kazan'ı arka plana itelemiş olmalıdır.

Bir de "üçüncü nüsha" meselesine temas etmek isteriz. Kanaatimce Dede Korkut Kitabı'nın Dresden ve Vatikan yazmalarına "nüsha" denmesi alışkanlığı, özellikle 13. hikâyenin yazılı metni bulunduktan sonra tartışılmalıdır. Çünkü

Dresden ve Vatikan yazmalarının başlıklarından tutun içeriğindeki boyların seçimine kadar pek çok husus, bir bilinçli tercihin ipuçlarını barındırmaktadır. Nitekim Salur Kazan'ın müstakil bir destanının olması gerektiği düşüncesi ile bulunan bu 13. hikâye, bu yazmaların “nüsha” değil her birinin özgün bir “yazma” olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Çünkü “Salur Kazan'ın Ejderha Öldürmesi” boyunun yazma metninin ortaya çıkışı ve bu metnin önceki yazmalarda bulunmayışı, “nüsha” kavramını da tartışmaya açıcı bir yön taşımaktadır. Dolayısıyla son elde edilen yazmaya ancak “Dede Korkut Kitabı'nın Üçüncü Yazması” diyebiliriz. Elde edilen boyu da dil, üslûp ve tema bakımından rahatlıkla “On Üçüncü Dede Korkut Boyu” olarak niteleyebiliriz.

Bütün bu değerlendirmeler çerçevesinde “Türkistan Nüşası” olarak adlandırılan ve Dede Korkut soylamaları ile “Salur Kazan'ın Ejderha Öldürmesi”ni anlatan 13. boyu içeren yazmanın Türkiye ve Türk dünyası bilim âlemine hayırlı olmasını diliyorum. Yazmayı bilim dünyasına tanıtan Prof. Dr. Metin Ekici'yi de kutluyorum.

KAYNAKÇA

1. Abdulla, Kamal (2018). Eksik El Yazması, Akt.: Ali Duymaz, İstanbul: Ötüken Neşriyat (3. Bs.).
2. Abdulla, Kamal (2012). Mitten Yazıya Veya Gizli Dede Korkut, Akt.: Ali Duymaz, İstanbul: Ötüken Neşriyat
3. Duymaz, Ali (1997). Bir Destan Kahramanı Salur Kazan, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
4. Ercilasun, Ahmet Bican (2002). “Salur Kazan Kimdir?”, Milli Folklor, 56: 22-33.
5. Gökyay, Orhan Şaik (1973). Dedem Korkudun Kitabı, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları.

Али Дуймаз (Турция)

Тринадцатое сказание

Резюме

В статье представлены третья копия и тринадцатый рассказ Книги Деде Коркута как важного и ценного объекта для мировой науки. В других источниках убийство дракона Салуром Казаном давалось только на уровне цитирования. Теперь появился текст этой истории, и тем самым количество рассказов в книге Деде Коркута достигло тринадцати. Мы считаем, что эта статья и тринадцатый рассказ дадут новое направление исследования Деде Коркута.

Ключевые слова: *Книга Деде Коркута, третья копия, тринадцатый рассказ, Салур Казан.*

Ali Duymaz (Turkey)

Thirteenth Story

Abstract

This article is a presentation written on the value and significance of the new writing, which was announced to the world of science as the third copy of the Book of Dada Gorgud and the thirteenth story. In other sources, the dragon killing of Salur Kazan was only known at the level of references. Now the text of this story has emerged and thus the number of stories in the book of Dada Gorgud has reached thirteen. I am thinking that this writing and the thirteenth story will give a new direction to Dada Gorgud research and provide an occasion for new research.

Key words: *The Book of Dada Gorgud, Third Copy, Thirteenth Story, Salur Kazan.*

Copyright of Turkology is the property of Presidium of the National Academy of Sciences of Azerbaijan and its content may not be copied or emailed to multiple sites or posted to a listserv without the copyright holder's express written permission. However, users may print, download, or email articles for individual use.